

18-22: Drivere og konsekvenser

Klimarisikoutvalget

Sjeføkonom Øystein Dørum, NHO
Oslo, 8. juni 2018



Tretrinnsrakett

Bygge felles
virkelighetsforståelse



Identifisere de viktigste
politiske prioriteringene



EKSEMPLER

Sikre gjennomføring
og gjennomslag



Flere alliansepartnere



Jobbe langsiktig



Flere virkemidler

Vise næringslivets bidrag

Bred involvering i analysefasen
for å fange opp sentrale
utviklingstrekk, og bygge en
samlende virkelighetsforståelse

Eksterne og egne fagekspert

Bedrifter og tillitsvalgte

Forskningsinstitutter

Eksisterende og nye
utredninger

2018

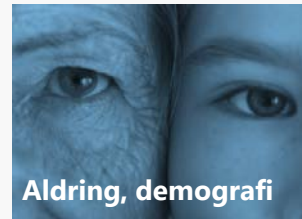


2022



2050

Identifisere og beskrive drivere, vurdere virkninger



Offentlig sektor

Arbeidsmarkedet

Bedriftenes konkurransekraft

Mobilitet

Geopolitikk: Maktforskyvning G2, økte spenninger

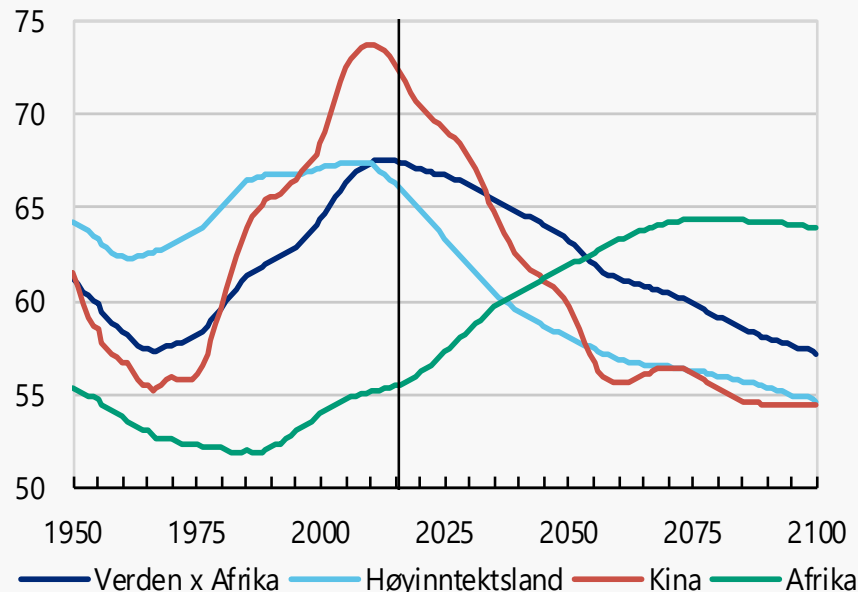
- Økonomisk makt -> politisk makt: Kina. *One belt, one road*.
- Trumps *USA first*: Amerikansk relativ tilbaketrekning
- Nye globale *stakeholders* med andre politiske idealer, nye virkemidler,
- Stagnerende, aldrende, demokratiske Europa marginaliseres
- Globaliseringsmotstand brer om seg. *Brexit*, Trump
- Justering av maktposisjoner kan gi spenninger, i verste fall krig
- Men sammenvevd økonomi kan skape tillit, og motivere til fred

=> **Etterkrigstidens liberale verdensorden på hell?**

Demografi: Vi blir flere. Og eldre

+53m/år (0,6%). Med unntak av Afrika øker «eldrebyrden» over hele verden

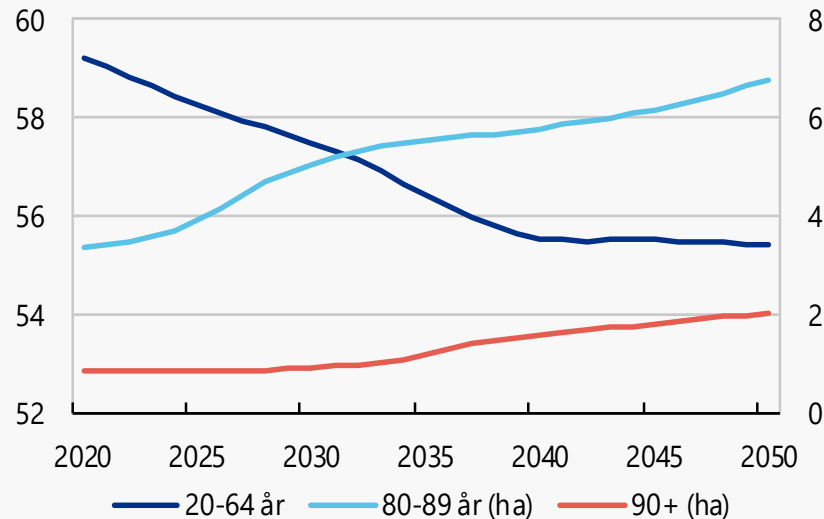
Befolkning 15-64 år/alle, prosent



Kilde: FNs befolkningsfremskrivninger, middelalternativet/NHO

Befolkning i ulike aldersgrupper

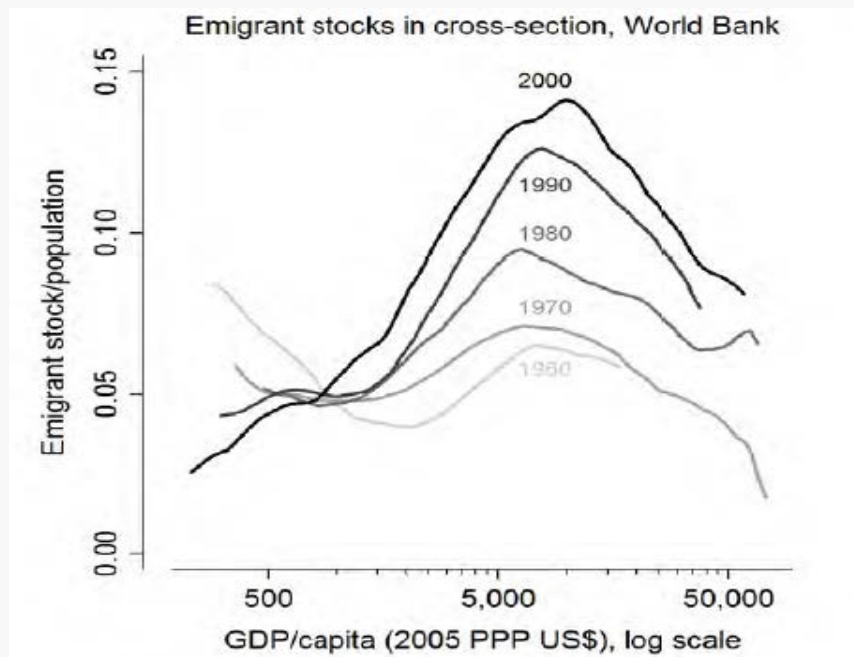
Prosentandel. SSBs middelalternativ



Kilde: Statistisk sentralbyrå/NHO

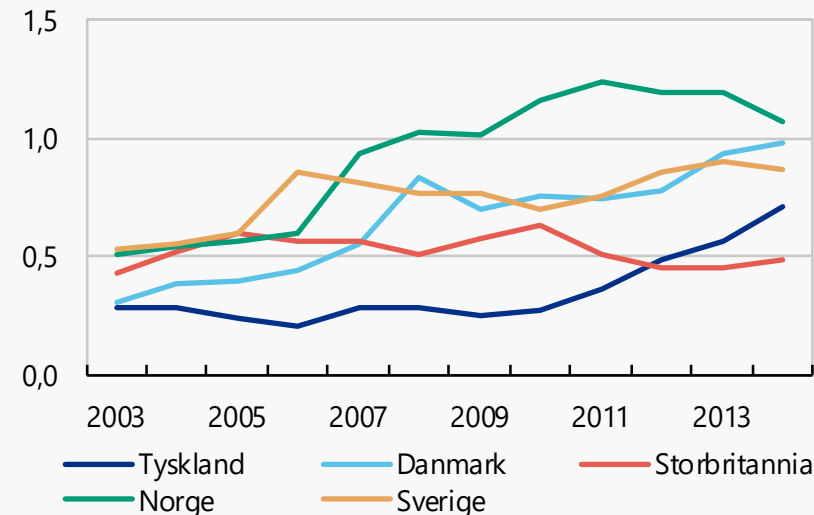
Mennesker på søken etter et bedre liv

«Ny» globaliseringsdimensjon. Krig, katastrofer, nød, økonomi, «brohoder»



Bruttoinnvandring

Prosent av befolkning



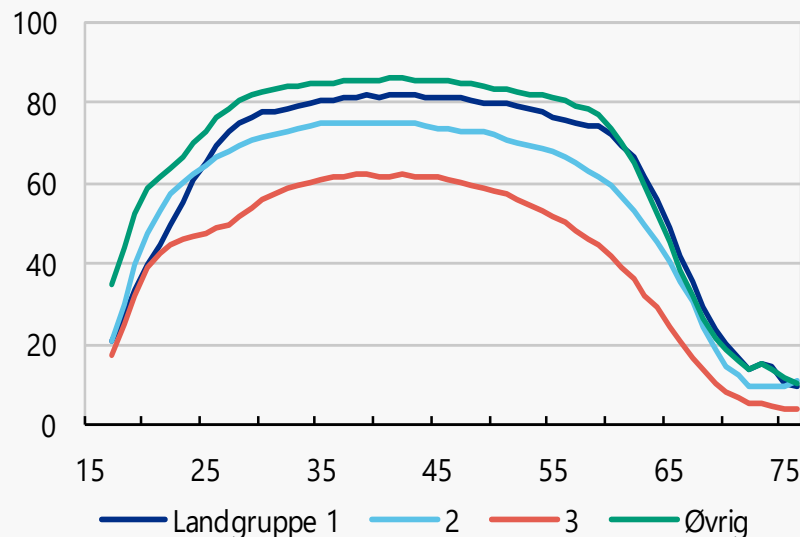
Kilde: Finansdepartementet, PM17/NHO

Men har vi plass?

- Flukt, arbeid, familie, studier
- Arbeidsmarkedets «jernlov»: Ikke plass for de lavproduktive i våre høyeffektive arbeidsmarkeder.
- Våre velferdsordninger uforenlig med fri innvandring av lavproduktive
- Men: Ressurser. Mangfold. Vei til et mer internasjonalt næringsliv.
- Hvordan bruker vi dem best mulig?

Sysselsettingsrater etter alder, 2015

Innvandrere og øvrig befolkning. Prosent. 5-års snitt.



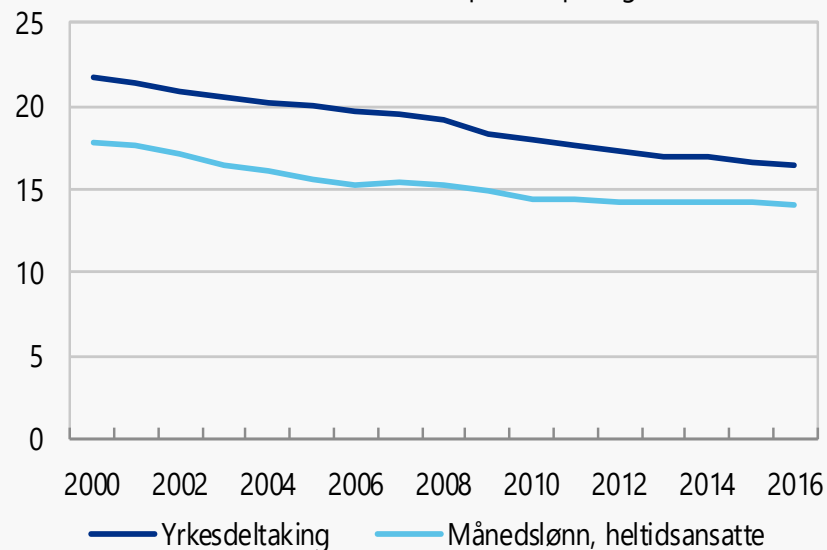
Kilde: Finansdepartementet, PM17/NHO

Kjønn: Spiller det noen rolle?

Ja – underutnyttede ressurser. Likestilling svarer også på vekstutfordringer

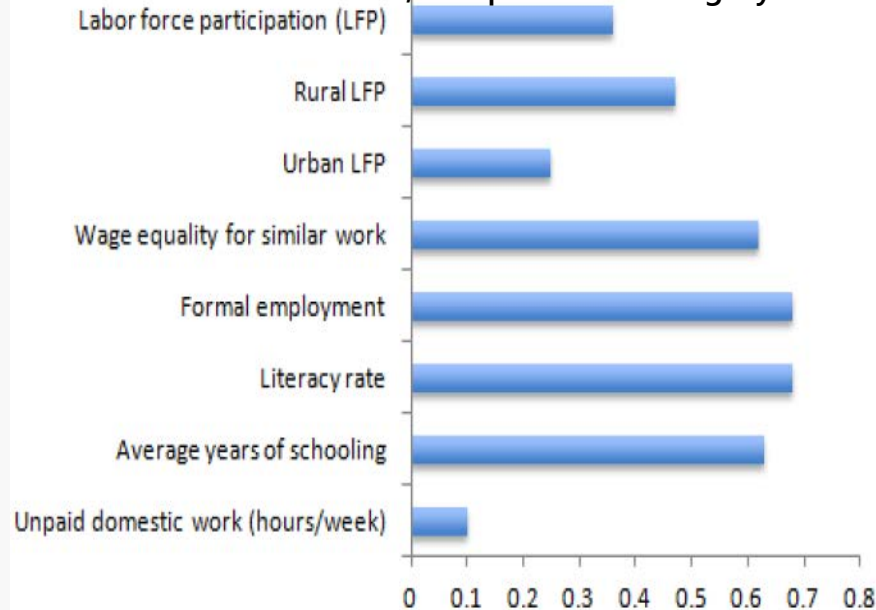
Industriland: Likestillingsgap

OECD-området. Avvik menn - kvinner i prosentpoeng



Kilde: OECD

India: Female-to-male ratio, except bottom category



Digitalisering: Trippel disrupsjon



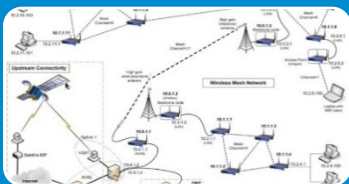
Den datadrevne innovasjonsøkonomien

- Lav adopsjon av nøkkeltكنولوجier – SMBer spesielt
- Åpne standarder – IKT-sikkerhet - Spesialistkompetanse



Plattformøkonomien: «Spiser» alle næringer

- «Superstjernebedrifter» monopoliserer markedene
- Konkurransen – skatt – forbrukervern - arbeidsliv



Nettverk/den distribuerte økonomien

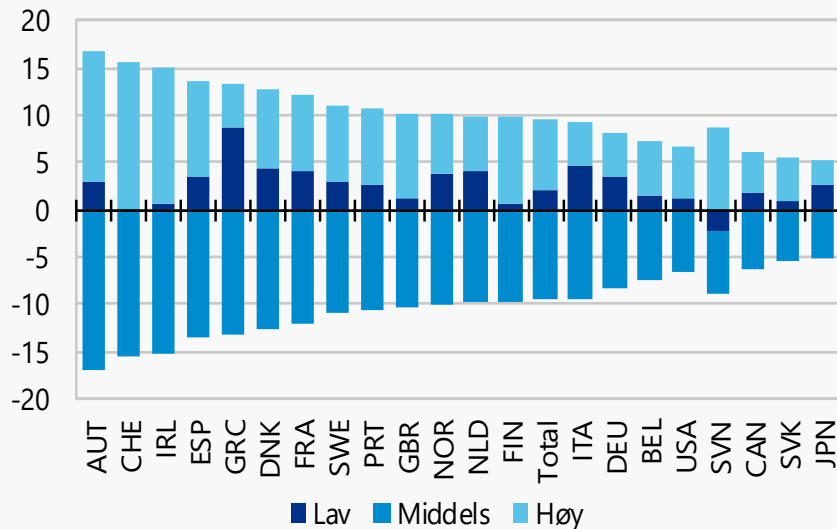
- Kjerne vs digitale allmenninger – nye aktører – farvel mellomledd?
- Økonomisk kriminalitet – hacking – fake news

Teknologi: Omstillinger. Vinnere og tapere

Lump of labour-fallacy. Substitusjons- vs inntektseffekt: Økt inntekt, nye jobber

Syssetting etter kompetansenivå

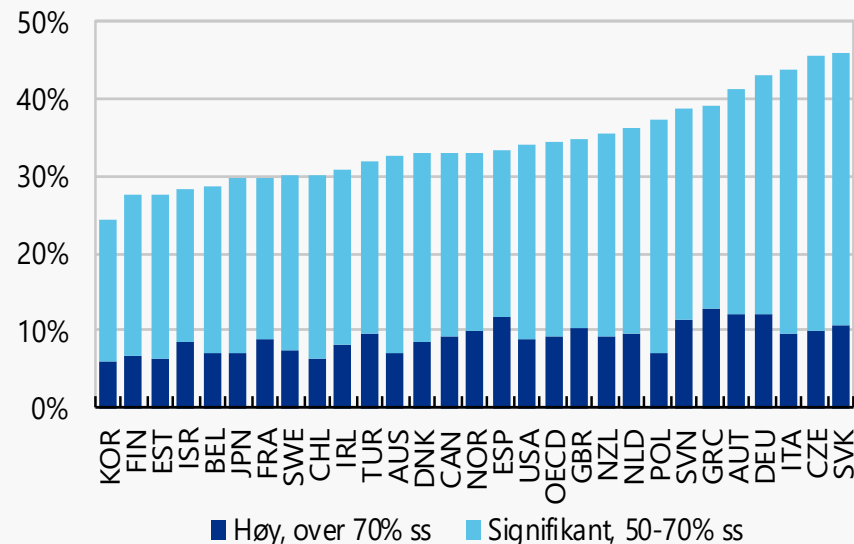
Andeler. Endring fra 1995 til 2015 i prosentpoeng



Kilde: OECD Employment Outlook, 2017/NHO

Automatiseringsrisiko

Andel av alle jobber



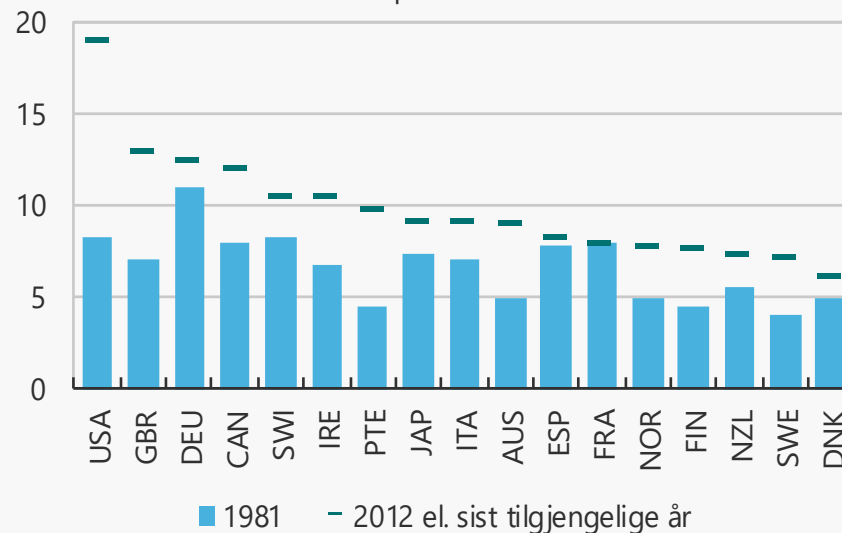
Kilde: PIAAC/OECD Employment Outlook, 2017/NHO

Økende ulikheter

- Teknologi, automatisering
- Globalisering
- Skattlegging
- Deregulering
- Organisasjonsgrad
- Lavrentepolitikk
- (Dilemmaer!)

Inntekt før skatt

Andel som tilfaller den øverste prosenten



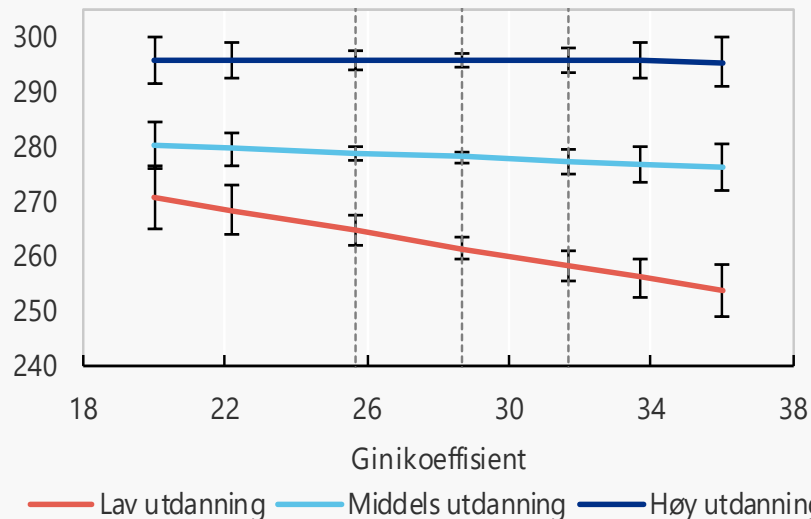
Kilde: OECD, basert på World Top Income Database/NHO

...økonomiske konsekvenser...

Ikke *hva*, men *hvem*. Underinvestering i humankapital. Gini +1p => BNP -0,8%

Numeriske resultater e. foreldrebakgrunn

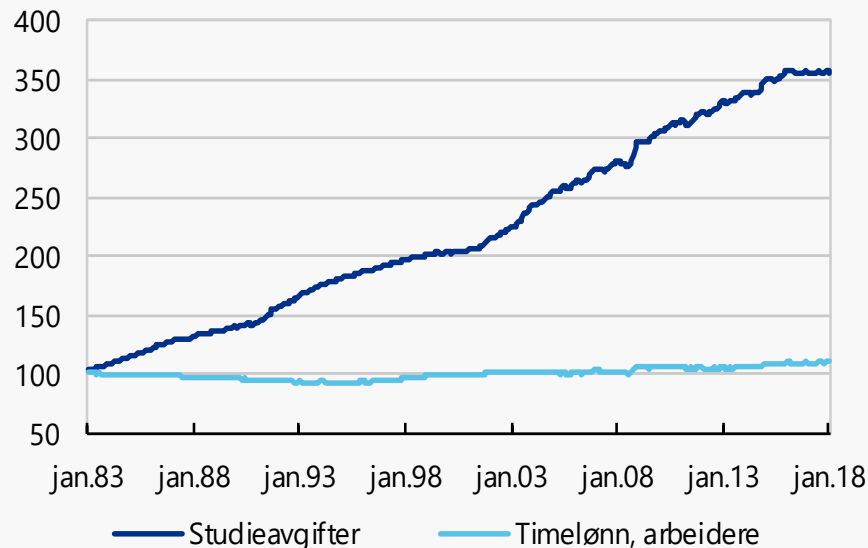
14-åring. PIAAC score.



Kilde: OECD, *In It Together*/NHO

USA: Timelønn og studieavgifter

KPI-justert, t-35 = 100



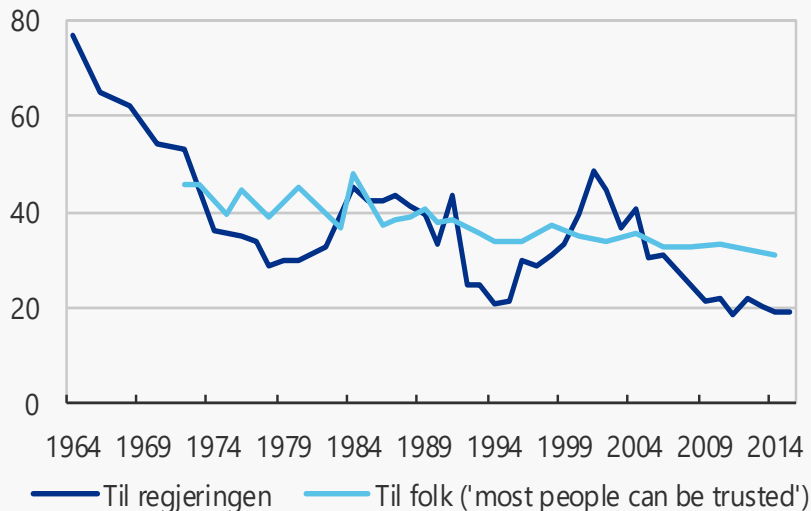
Kilde: Thomson Datastream/NHO

...sviktende tillit og politisk fragmentering...

Tillit = økonomisk kapital. Letter samvirke/forhandlinger/omstillinger/reformer

USA: Tillit

Prosentandel som svarer bekræftende

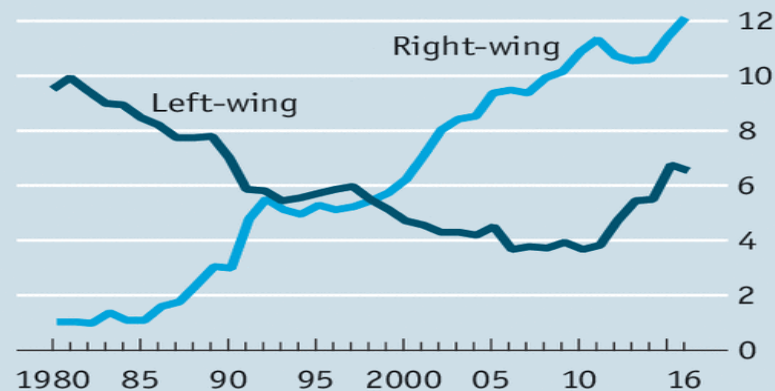


Kilde: Pew Research/General Social Survey/NHO

Left, right, left, right

Votes for totalitarian and authoritarian populist parties

As % of votes in most recent national elections*



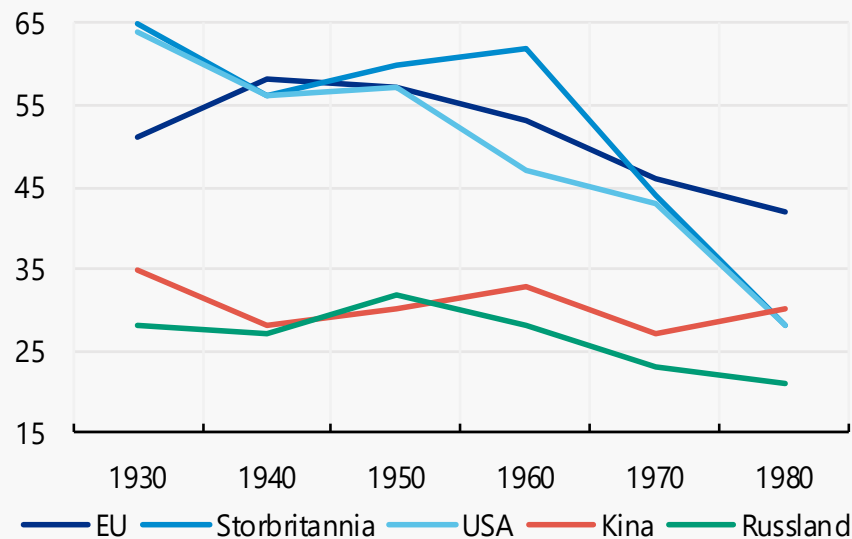
* 33 European countries; post-communist states included from the year of first democratic elections

Source: Timbro

Fallende oppslutning om demokrati (og handel)

Essensielt å bo i et demokrati?

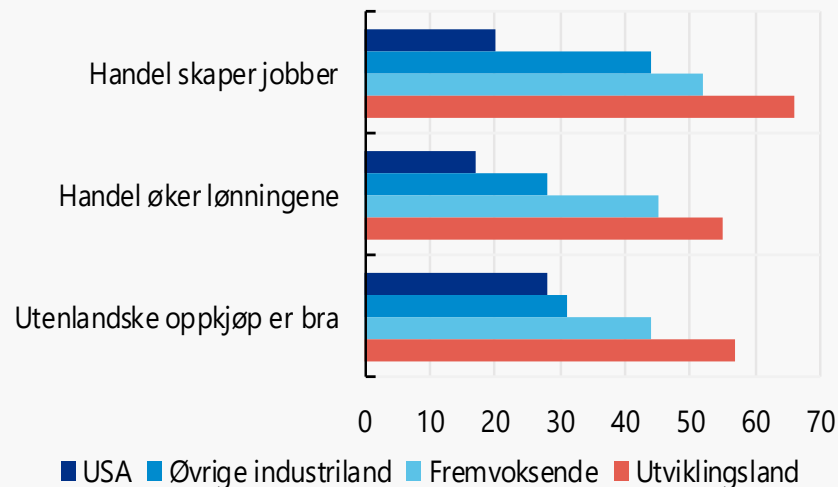
Prosentandel som svarer ja, etter fødselstår



Kilde: World Value Survey/NHO

Syn på handel*

Prosentandel som svarer bekræftende på at...



*) Stratifisert utvalg på ~1000 personer i 44 land, april 2014

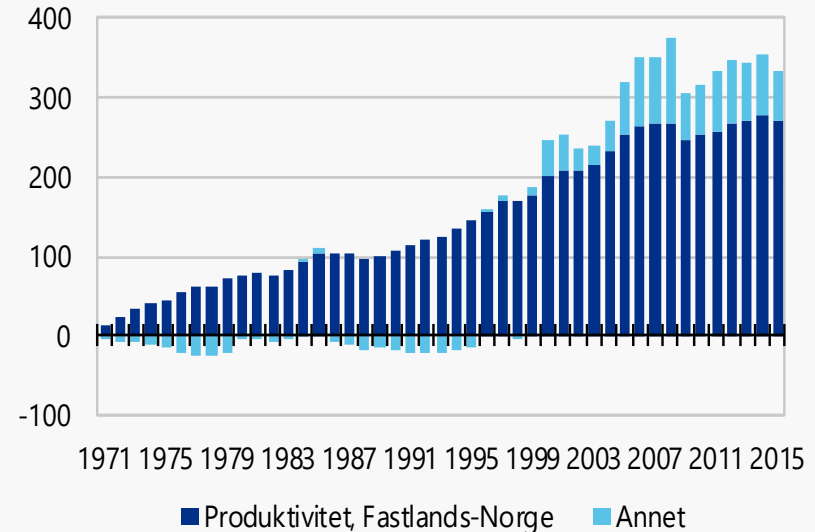
Kilde: Pew Research Center/NHO

Globalisering. Vår velstand er tuftet på handel

- Frikobler produksjon og forbruk
- Spesialisering
- Stordrift
- Øker verdien av naturressurser
- Konkurransen
- Tilgang på teknologi/kunnskap
- Forutsetter omstilling => Tapere

Norge: Realdisponibel inntekt/innbygger

Tusen 2015-kroner. Endring siden 1970. Bidrag



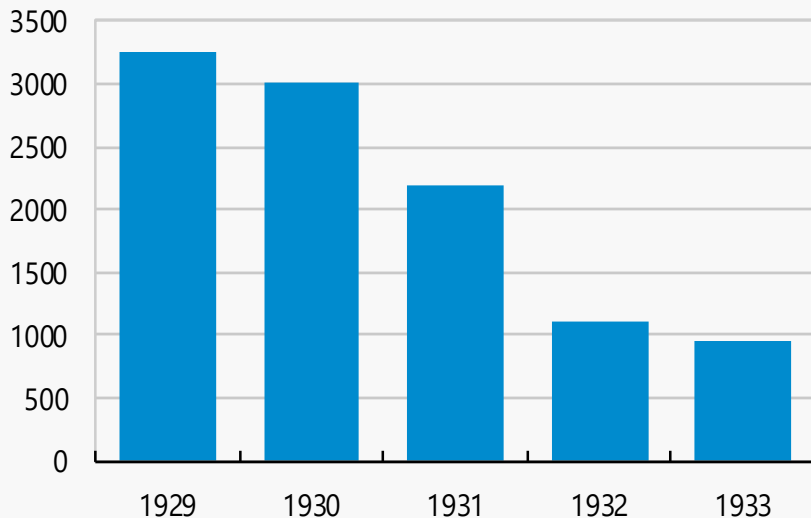
Kilde: Finansdepartementet, PM17/NHO

Rundt oss: Fra kollaps til ekspansjon (1:2)

Depresjon/proteksjonisme/WW II => IBRD/IMF/GATT/OECD: Liberalisering

Verdenshandel

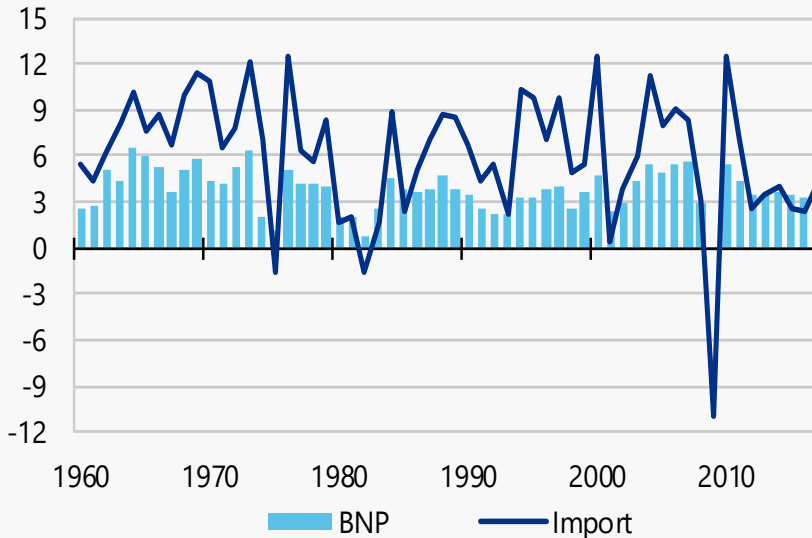
MillionerUSD



Kilde: Charles Kindleberger "The World In Depression 1929-1939"/IMF/NHO

Globalt BNP og import

Årlig volumendring i prosent



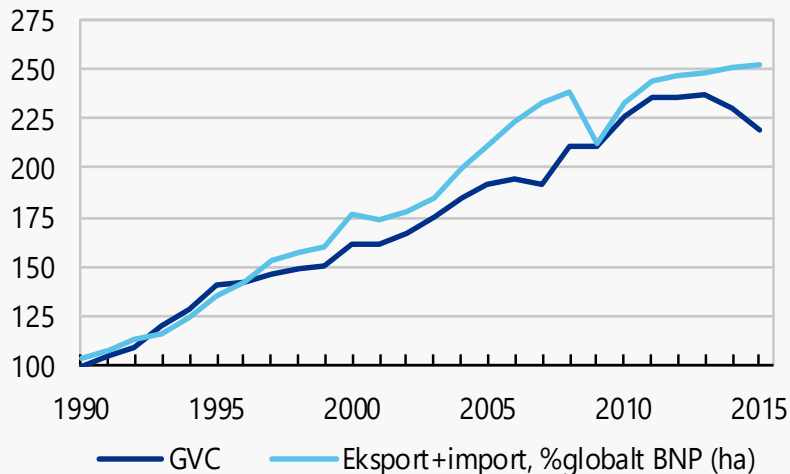
Kilde: IMF WEO 2016-II/NHO

Nå går globaliseringen tregere enn før

Fra 1:2 til 1:1. Investeringsvikt. Ferdig med GVCs? Mindre sand i maskineriet

Globale verdikjeder (GVC)

Strukturell indikator*, 1990=100

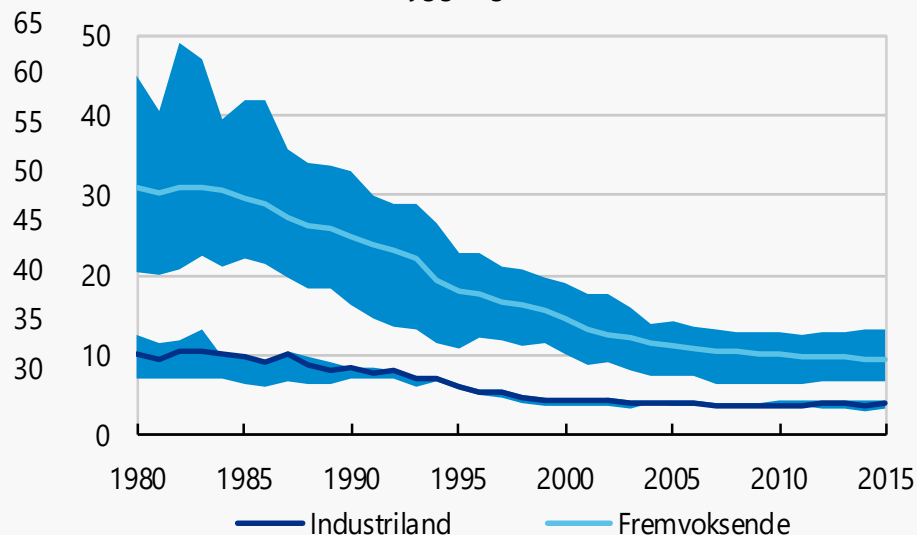


*) Forholdet mellom import av innsatsvarer og innenlandsk sluttetterspørsel justert for råvarepriser og sykliske faktorer

Kilde: OECD Ec. Outlook, juni 2017/NHO

Tolltariffer. Gjennomsnitt

Prosent. 25-75 kvartiler skyggelagt



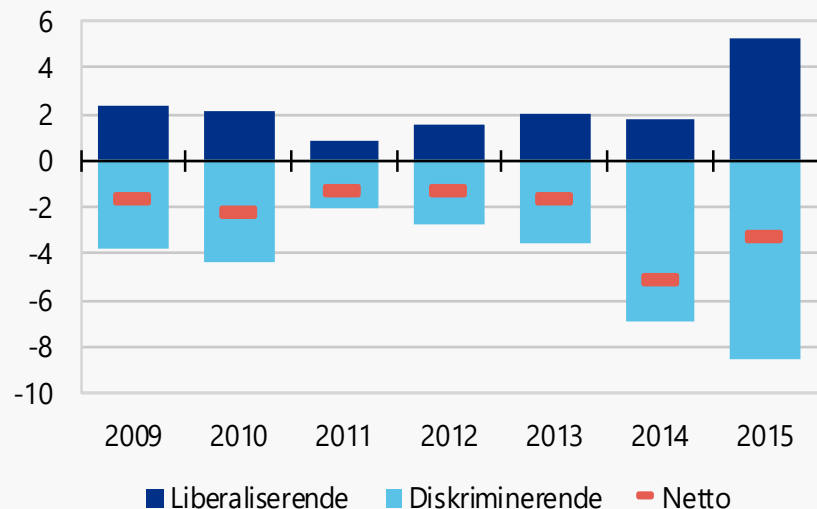
Kilde: IMF WEO 2016-II/NHO

...og liberalisering avløst av mer proteksjonisme

Brexit. Trump. Ståltoll

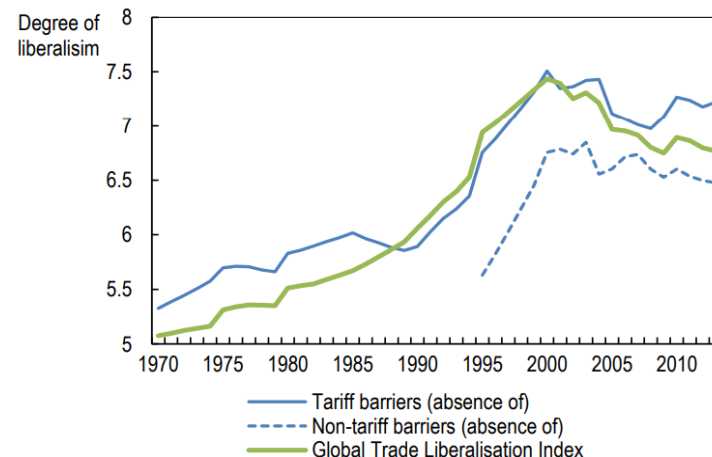
Handelstiltak

Tusen produkter



Kilde: IMF WEO 2016-II/NHO, Ø017-1

Global indices of trade liberalisation



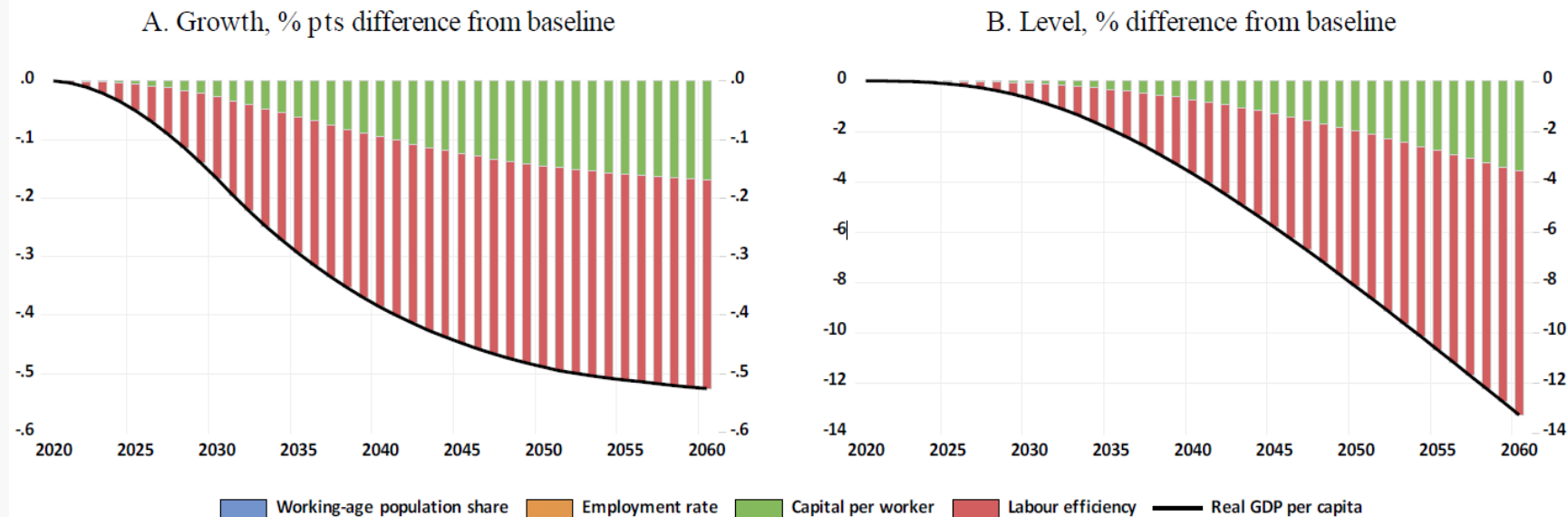
Note: Variables 4A and 4B of the Economic Freedom of the World Index measuring tariff and non-tariff barriers. A global measure is constructed for the purposes of this paper from the individual country series using GDP weights. The index ranges from 0 to 10 and a higher value indicates a more liberal policy.

Source: Fraser Institute for Economic Freedom and OECD calculations.

OECD: 13% BNP-fall ved «handelskrig»

Toll på 1990-nivå i 2030: OECD +3½ pp, BRIICS +6½ pp. Norge -18%

Figure 26. Impact of rising trade protectionism on world trend real GDP per capita

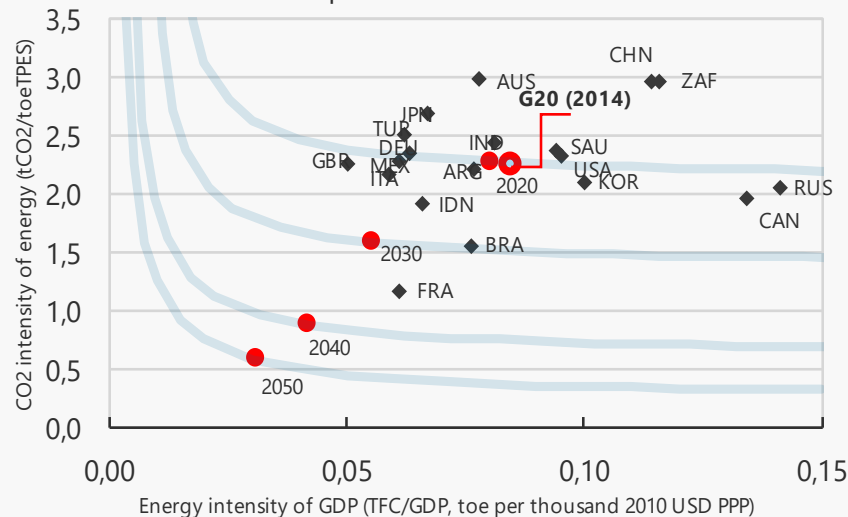


Energi og klima: Skriften på veggen

OECD: Betydelige kutt i energi/utslipps-intensitet påkrevet for 2'

Carbon and energy intensity: Path to 2050

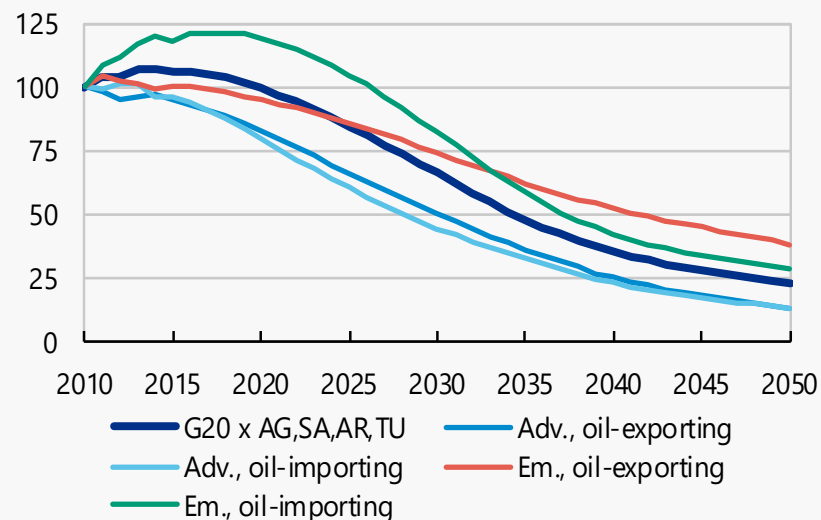
Actual data 2014. IEA 66% prob <2' scenario



Source: OECD, Investing in climate, investing in growth/NHO

Emission pathways, IEA 66% <2' scenario

Energy-related CO2-emissions, 2010=100

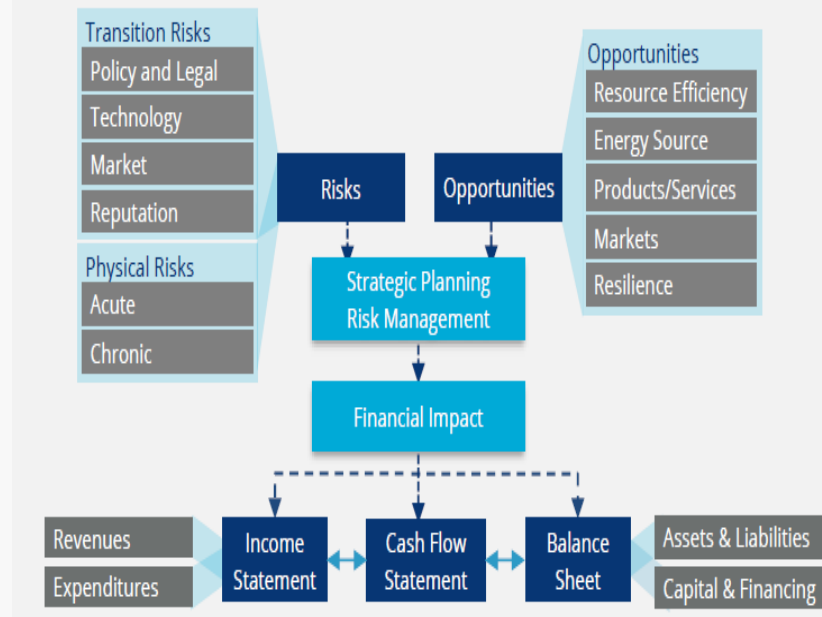


Source: OECD, Investing in climate, investing in growth/NHO

Fire sett (relaterte) risiki

- **Fysisk:** Mer ekstremvær, ødeleggelse
- **Ressursverdi:** Teknologi/prising kan senke verdi av gjenværende ressurser
- **Disrupsjon:** Brå skift i teknologi/ investorpreferanser kan gi brå skift i verdier og ressurser => Rapportering
- **Indirekte:** Lavere vekst? Sosial uro? Økt migrasjon?

Climate-Related Risks, Opportunities, and Financial Impact



Hovedscenarior: «Konsolidering»

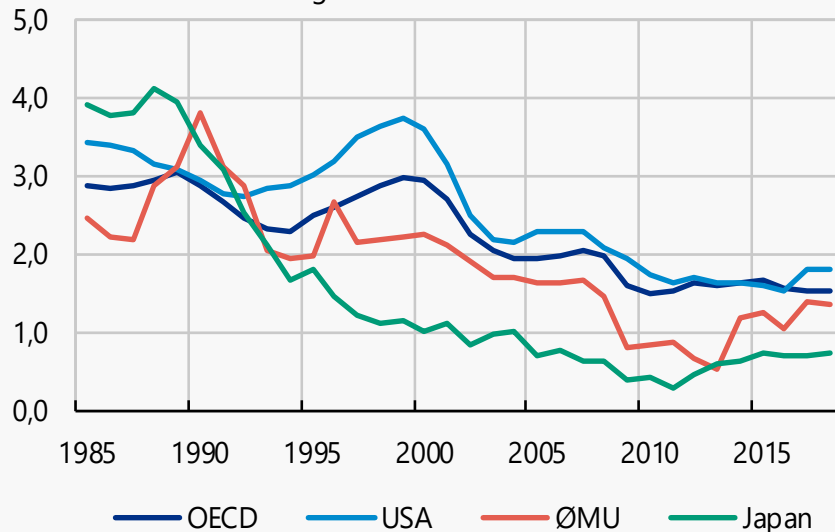
- **Tendensene siste tiår videreføres.** Veksten i industrilandene forblir lav. Handelen øker noe som andel av BNP, primært fordi flere av de fattigste landene «hektes på». Ingen store, nye gjennombrudd i WTO-regi, eller nye, regionale handelsavtaler, ingen nye viktige EU-medlemmer. Ingen vesentlige endringer i produktivitetsveksten. Teknologisk fremgang. *Catching up* fortsetter i de fattigere landene. Kina m.fl. slipper ikke ut av «middelinntektsfella».
- **Velferdspolitikken** i de rike landene handler mer om å omfordele en nesten stagnerende kake. Norge øker ikke sitt handelssamkvem med de raskest voksende landene, men handler noe mer med nærområdene i Europa. Bredere politiske allianser holder ytterfløyene unna makt.
- **«Ustabil likevekt»?** Brutt velferdskontrakt

Lavvekst: En ny virkelighet?

Aldrende befolkninger. Lav investeringslyst. Svak produktivtetsvekst

Potensielt BNP

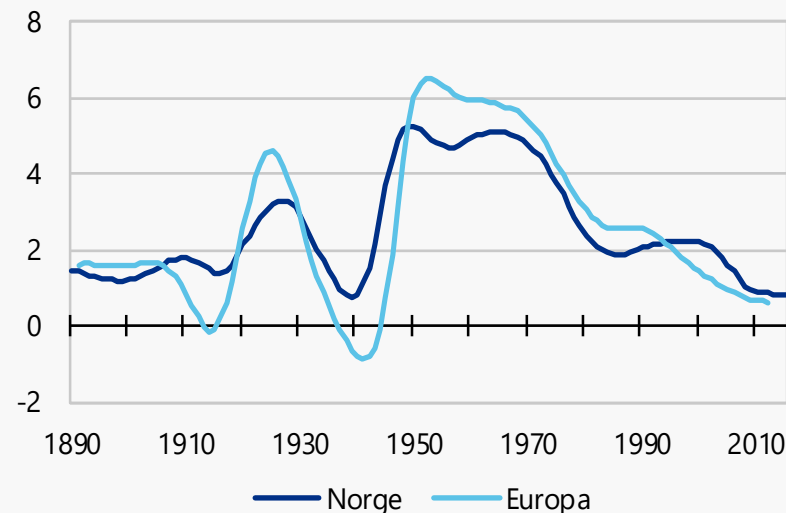
Prosentvis volumendring fra året før



Kilde: OECD EO/Thomson Datastream/NHO

Timeverksproduktivitet

Årlig endring i prosent Glattet



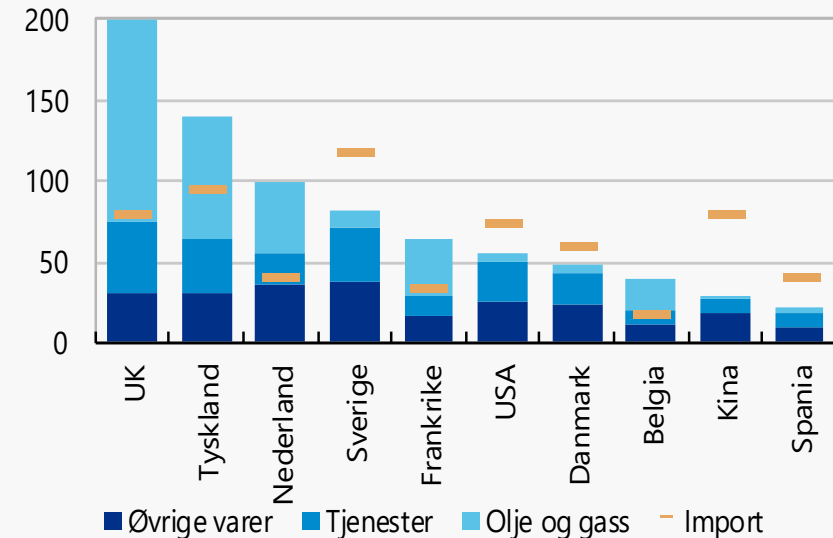
Kilde: Finansdepartementet, PM17/NHO

Vi handler mest med den saktevoksende halvdelen

«Handelens jernlov»: Handelen halveres når avstanden doubles. 75% til EU-land

Ti største mottakere av norsk eksport

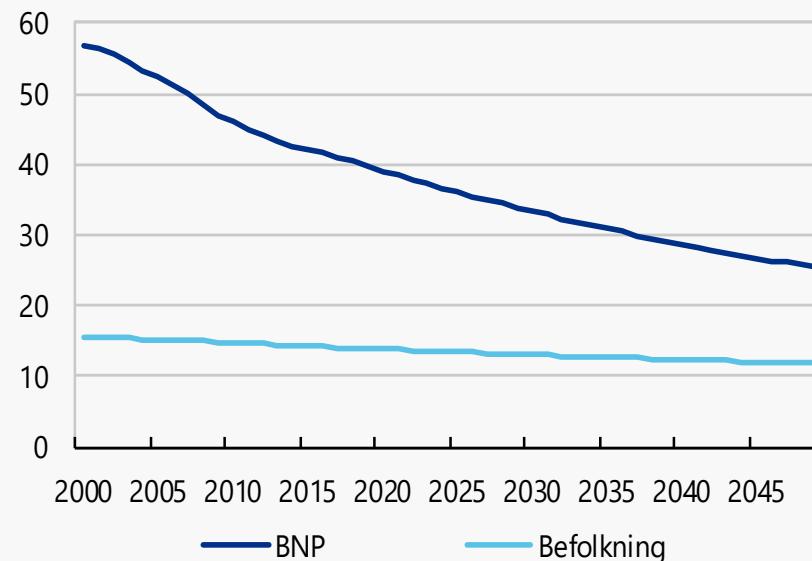
2016. Mrd kroner. Eksport etter kategori og totalimport



Kilde: Statistisk sentralbyrå/NHO

Rike land

Andel av verden. Prosent



Kilde: Oxford Economics/NHO

Alternativ 1: «Muligheter» (I)

- **Kina overtar førerretet**, og aksler en stadig åpnere global økonomi. Fortsatt handel ansett nødvendig for å opprettholde Kinas velstandsvekst med stagnerende befolkning. Kina bidrar med kapital og teknologisk og institusjonell kompetanse til raskt voksende afrikanske land, samt India.
- Kina jobber for **brede, strategiske forsvarsallianser** for å understøtte/forsvare handel og økonomisk aktivitet.
- **Europa velger å spille på lag med Kina**, tross utfordringer knyttet til demokrati og menneskerettigheter, siden det åpner seg nye markeder i Asia og Afrika.

Alternativ 2: «Kollaps»

- Tendensene de siste årene er begynnelsen på noe verre.
- Flere land dras i antidemokratisk retning.
- Full stans i åpningen mellom land. Ytterligere noen land trer ut av EU (?).
- Konflikter/spenninger USA – Kina, USA – Russland, Kina – Japan/andre i Øst-Asia, fører, gjennom boikott, økt risikoaversjon, til mindre handel og grensekryssende investeringer. Full stans i migrasjonen.
- Svakere økonomi og svakere historiske bånd gjør at NATO splittes.
- Norge limes tettere til Europa, særlig nærområdene. Økonomisk stagnasjon.



Takk for meg!